KESKITALON RANTA-ASEMAKAAVAN LIITO-ORAVA- JA VIITASAMMAKKOSELVITYS

FM (biologi) Turkka Korvenpää

3.7.2023

Envibio

Sisällys:

1. JOHDANTO 3
2. LIITO-ORAVASELVITYS 3
2.1 Menetelmät 3
2.2 Tulokset ja niiden tulkinta 4
3. VIITASAMMAKKOSELVITYS 5
3.1 Viitasammakon ekologiaa 5
3.2 Menetelmät 6
3.3 Tulokset ja niiden tulkinta 7
4. TULOSTEN YHTEENVETO 8
5. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET 9

Kannen kuva: Mäntyvaltaista talousmetsää Keskitalon ranta-asemakaava-alueella.

Pohjakartta ja ilmakuva: © Maanmittauslaitos 07/2023

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy
Hanhenkaari 10 as 16
21420 Lieto
Puh. 045-6793602
www.envibio.net

1. JOHDANTO

Nosto Consulting Oy laatii ranta-asemakaavaa Salon Perniössä sijaitsevan Kirakanjärven etelärannalle (kartta 1). Alueelta on ajantasainen luontoselvitys (Ympäristökonsultointi Jynx Oy 2021), mutta selvityksen maastotyöt tehtiin kesäkuussa. Tällöin ei ollut enää mahdollista kartoittaa luotettavasti liito-oravan (*Pteromys volans*) ja viitasammakon (*Rana arvalis*) esiintymistä. Molemmat lajit sisältyvät EU:n luontodirektiivin IV-liitteeseen, ja niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulaissa kielletty. Nosto Consulting Oy tilasi Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy:ltä liito-orava- ja viitasammakkoselvityksen, jonka laati FM (biologi) Turkka Korvenpää.

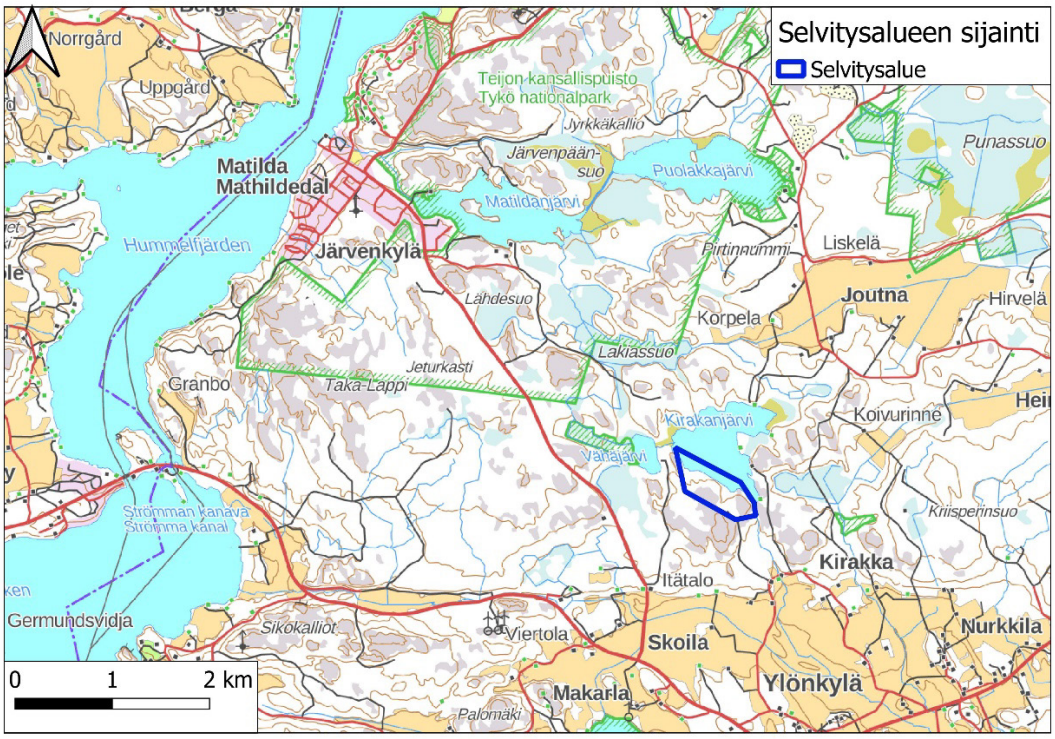

Kartta 1. Selvitysalue.

2. LIITO-ORAVASELVITYS

2.1 Menetelmät

Liito-orava suosii varttuneita, tiheitä kuusisekametsiä, joissa kasvaa kookkaita haapoja. Se pesii puunkoloissa, pöntöissä ja oravan rakentamissa risupesissä, joskus myös rakennuksissa.

Liito-oravan luotettavin kartoitusjakso ajoittuu maalis-toukokuulle, jolloin sen papanat ovat väriltään keltaisia – kellertäviä ja siten helpommin havaittavissa kuin kesän ruskeat papanat. Lisäksi keväällä kasvillisuus ei haittaa jätösten havaitsemista. Papanoiden löytyminen osoittaa varsin luotettavasti liito-oravan esiintyvän alueella, joskin vain yksittäisten papanoiden löytyminen yhden tai muutaman puun tyveltä voi viitata myös eläinten tilapäiseen pysähtymiseen niiden siirtyessä alueelta toiselle. Mikäli jätöksiä löytyy vähänkin runsaammin, käyttää liito-orava aluetta pysyvämmin. Runsaan papanamäärän löytyminen kolopuun alta, ympäröivää puustoa selvästi järeämmän tuuhealatvuksisen kuusen tyveltä tai linnunpöntön alta viittaa vahvasti pesintään. Usein pesäpuiden tyvirungoilla on myös virtsaamisjälkiä. Liito-oravat suosivat pesäpuinaan varsinkin tiheiköissä kasvavia puita, sillä tiheä puusto antaa suojaa saalistajilta.

Liito-oravakartoituksen maastotyöt tehtiin 5.5.2023. Liito-oravan papanoita ja muita merkkejä lajin esiintymisestä etsittiin koko ranta-asemakaava-alueelta kookkaimpien kuusten ja koivujen sekä runkomaisten haapojen tyviltä, mikä on lajin kartoituksessa vakiintunut menetelmä (Nieminen 2017). Lisäksi etsittiin kolopuita sekä tehtiin havaintoja metsän laadusta liito-oravan potentiaalisena elinympäristönä.

2.2 Tulokset ja niiden tulkinta

Liito-oravan papanoita tai muita merkkejä lajin esiintymisestä ei löydetty. Alueelta ei ole myöskään aiempia liito-oravahavaintoja (Suomen Lajitietokeskus 2023).

Ranta-asemakaava-alueen metsät soveltuvat huonosti liito-oravalle. Puusto on mäntyvaltaista ja metsät ovat hoidettuja kuivahkoja tai tuoreita kankaita (kannen kuva). Myös kalliomännikköä on suhteellisen laajalti, minkä lisäksi alueella sijaitsee muutamia pieniä, pääosin ojitettuja, karuja rämelaikkuja. Varttuneempaa kuusta kasvaa runsaammin vain pienellä alueella selvitysalueen länsiosassa lähellä järven rantaa. Lehtipuustoa esiintyy koko alueella niukasti, ja varsinkin haapaa on erittäin vähän. Kolopuita ei löytynyt eikä niitä löydetty myöskään vuoden 2021 luontoselvityksessä (Ympäristökonsultointi Jynx Oy 2021). Kaiken kaikkiaan on epätodennäköistä, että liito-orava asettuisi alueelle tulevaisuudessakaan. Liito-oravaan perustuvia maankäyttösuosituksia ei ole siten tarpeen esittää.

3. VIITASAMMAKKOSELVITYS

3.1 Viitasammakon ekologiaa

Viitasammakkoa tavataan lähinnä Etelä- ja Keski-Suomessa, mutta havaintoja on aina Keski-Lappia myöten. Lajin elinympäristöä ovat suot, vesistöjen rannat ja erilaiset pienvedet kuten kaivannot, lammet ja hitaasti virtaavat suuret ojat sekä näiden läheiset maa-alueet. Viitasammakko tulee toimeen jopa heikkosuolaisessa murtovedessä, ja se viihtyy hyvin myös erilaisissa ihmisen kaivamissa lammissa. Viitasammakko on mainittu EU:n luontodirektiivin liitteessä IV, ja sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty.

Viitasammakko muistuttaa ulkonäöltään huomattavan paljon tavallista ruskosammakkoa (*R. temporaria*). Parhaiten lajit erottaa toisistaan kutuäänistä, jotka eroavat selvästi. Viitasammakon kutuääntely muistuttaa veden alle painetusta tyhjästä pullosta nousevien ilmakuplien pulputusta. Sen on kuvattu kuulostavan myös pienen koiran haukunnalta. Ruskosammakon kurnutuksesta selvästi poikkeava ääni on melko hiljainen, ja se kuuluu korkeintaan noin sadan metrin päähän.

Viitasammakot viettävät talven horroksessa vesistöjen pohjamutaan kaivautuneina ja mahdollisesti myös maakoloissa. Veden tulee olla niin syvää, ettei vesistö jäädy pohjaa myöten. Horros päättyy keväällä jäiden lähtiessä, jonka jälkeen viitasammakot alkavat kutea. Kutu tapahtuu Etelä-Suomessa huhti-toukokuun vaihteessa yleensä hieman ruskosammakkoa myöhemmin. Kudun ajoitus vaihtelee vesistön tyypistä sekä kevään säästä riippuen, ja se kestää melko lyhyen aikaa. Kutupaikat ovat yleensä pysyvävetisempiä kuin ruskosammakolla, ja niitä luonnehtii rehevä kasvillisuus. Viitasammakot kokoontuvat ryhmäsoitimiksi, ja ne ovat kiivaimpaan kutuaikaan äänessä pitkin päivää, mutta usein parhaiten iltahämärissä ja yöllä.

Kudun päätyttyä aikuiset viitasammakot siirtyvät maalle. Kesällä ne liikkuvat noin kilometrin säteellä lisääntymispaikastaan. Syys-lokakuussa viitasammakot palaavat vesistöihin talvehtimaan. Mätimunista kuoriutuvat toukat eli nk. nuijapäät siirtyvät muodonvaihdoksen jälkeen heinä-elokuussa maalle.

3.2 Menetelmät

Keskitalon ranta-asemakaava-alueelta ei ole ennestään tiedossa viitasammakkohavaintoja (Suomen Lajitietokeskus 2023). Vuoden 2021 luontoselvityksen (Ympäristökonsultointi Jynx Oy 2021) perusteella voitiin päätellä, että käytännössä ainoa viitasammakolle ehkä mahdollinen kutupaikka sijaitsee kaava-alueen länsireunalla Kirakanjärven rannalla. Kyseessä on rantaviivassa sijaitseva avoin nevalaikku reunoineen (kuvat 1-2). Mahdollisia muita viitasammakon kutupaikkoja etsittiin kuitenkin liito-oravakartoituksen maastotöiden yhteydessä iltapäivällä 5.5.2023. Niitä ei löytynyt. Kirakanjärven rannat ovat muualla kovaa kivennäismaata ja vesirajan kasvillisuus varsin niukkaa. Ranta-asemakaava-alueen muissa osissa ei ole kutupaikoiksi sopivia pienvesiä.

Kartoituksessa noudatettiin Saarikiven (2017) laatimia kartoitusohjeita. Kartoitus perustuu kutevien yksilöiden havainnointiin. Viitasammakot ovat monesti äänessä myös pitkin päivää, mutta kartoitukset tehdään usein illalla ja yöllä, koska silloin taustamelua on vähemmän, mikä helpottaa havainnointia. Kutuaika on lyhyt ja sen ajoittuminen riippuu kevään säistä. Lisäksi ajoituksessa on vesistötyypistä johtuvaa vaihtelua samallakin seudulla. Tästä syystä suositeltava havainnointikertojen määrä on vähintään kaksi.

Viitasammakon esiintymistä selvitettiin kahdella maastokäynnillä toukokuussa 2023 (taulukko 1). Maastokäynnit ajoitettiin seuraamalla viitasammakkojen kudun ajoittumista muilla tunnetuilla kutupaikoilla sekä seuraamalla laji.fi -havaintotietokantaan talletettuja havaintoja ja vaihtamalla tietoja luontoselvittäjäkollegoiden kanssa. Sää oli molemmilla havainnointikerroilla tyyni ja kuuluvuus siten hyvä. Ensimmäinen havainnointi-ilta oli puolipilvinen ja ajoittui toukokuun alun kylmään sääjaksoon. Toinen havainnointi-ilta oli selkeä ja selvästi lämpimämpi.

Päivämäärä	Kuunteluaika	Sää
5.5.2023	20.20-20.55	Tyyntä, puolipilvistä, ilma +1 ºC
11.5.2023	21.00-21.30	Tyyntä, selkeää, ilma +8 ºC → +7 ºC

Taulukko 1. Havainnointiajat ja niiden aikana vallinnut sää.

Viitasammakkoja kuunneltiin karttoihin 2-3 merkityssä pisteessä hiljaa paikoillaan istuen. Aivan rantaviivan tuntumaan ei menty, jotta viitasammakot eivät pelästyisi. Paikalle saavuttiin mahdollisimman varovasti minimoiden häiriö. Yhdestä kuuntelupisteestä kyettiin hyvin kattamaan koko mahdollinen kutualue. Pelästyttyään viitasammakot alkavat äännellä uudelleen yleensä viimeistään 5-10 minuutin kuluttua häiriön päättymisestä, joten

mahdollisesti pelästyneet yksilöt olisivat hyvin ehtineet aloittaa ääntelyn puolen tunnin kuuntelujakson aikana.

Kuvat 1-2. Pieni rantanevalaikku Kirakanjärven rannalla.

3.3 Tulokset ja niiden tulkinta

Yhtään viitasammakkoa tai muitakaan sammakkoeläimiä ei havaittu. Viitasammakoista ei ole alueelta myöskään aiempia tietoja (Suomen Lajitietokeskus 2023).

Maastotyö ajoittui suurella todennäköisyydellä viitasammakon kutuaikaan, sillä kutevia viitasammakoita kuultiin esimerkiksi 28.4. ja 9.5. Kokemäellä, 27.4. ja 8.5. Vesilahdella ja 10.5. Hämeenkyrössä. Vaikka kyseiset paikkakunnat sijaitsevatkin jonkin verran Saloa pohjoisempana, on hyvin epätodennäköistä, että viitasammakkojen kutu olisi tapahtunut Kirakanjärvellä niin paljon aiemmin, että se olisi tämän selvityksen maastotöiden aikana ollut jo ohi. Viitasammakon puuttuminen ranta-asemakaava-alueelta on siis suurella todennäköisyydellä todellista. Kirakanjärven rantanevalaikku on tyypillistä viitasammakon kutupaikkaa selvästi karumpi, joten lajin puuttuminen paikalta ei ole yllättävää.

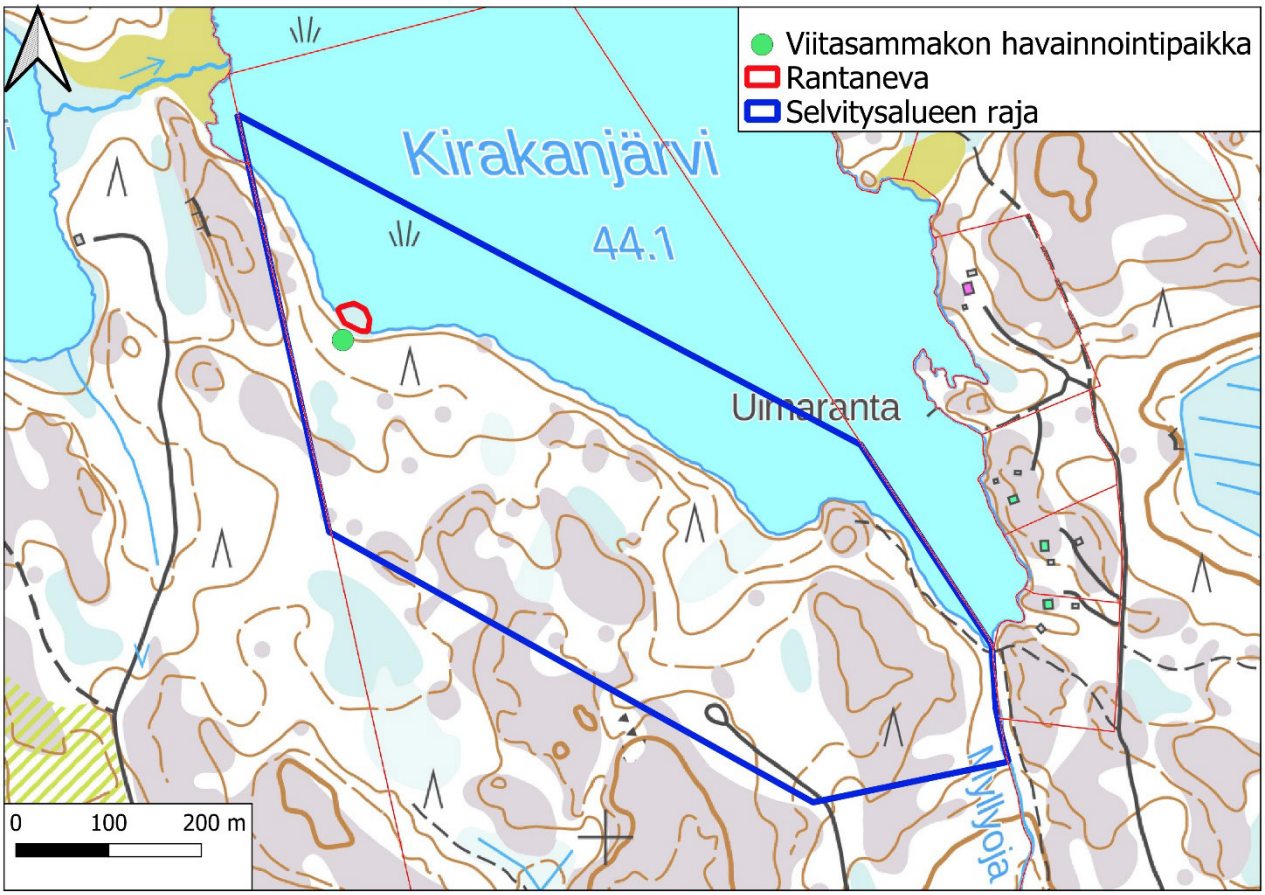

Kartta 2. Rantaneva ja viitasammakon havainnointipaikka maastokartalla.

4. TULOSTEN YHTEENVETO

Selvityksessä ei löydetty liito-oravan tai viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Alueella ei myöskään ole liito-oravalle hyvin sopivia metsiä, eikä viitasammakolle hyvin sopivia kutupaikkoja. Tarvetta liito-oravaan ja viitasammakkoon liittyville maankäyttösuosituksille ei siten ole.

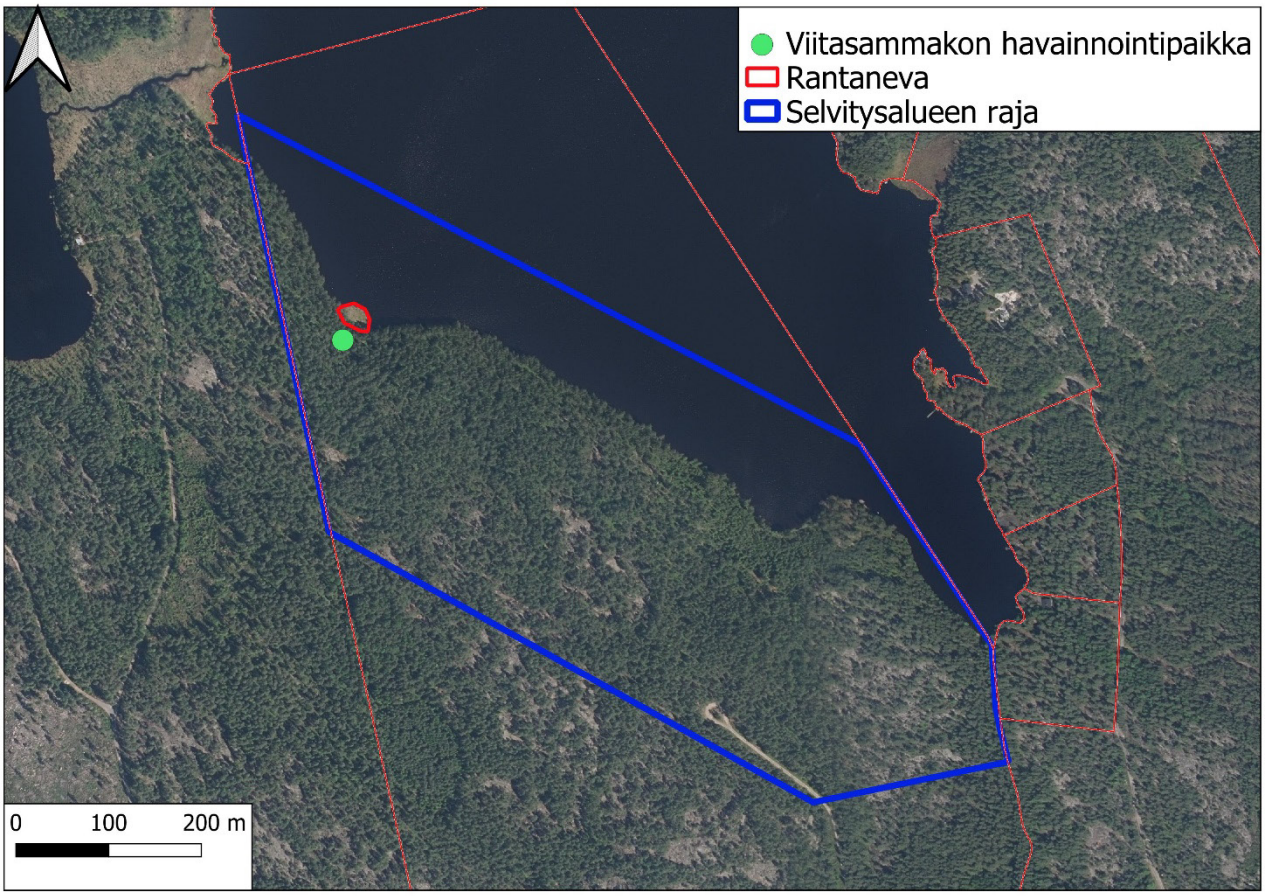

Kartta 3. Rantaneva ja viitasammakon havainnointipaikka ortoilmakuvalla.

5. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Jokinen, M. 2012. Viitasammakko Rana arvalis Nilsson, 1842. Esiselvitys, Syke. 57 s.

Nieminen, M. 2017. Liito-orava (*Pteromys volans* Linnaeus, 1758). - Julkaisussa: Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.). Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt, s. 48-55. Suomen ympäristö 1/2017.

Saarikivi, J. 2017. Viitasammakko (*Rana arvalis* Nilsson, 1842). - Julkaisussa: Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.). Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt, s. 90-96. Suomen ympäristö 1/2017.

Suomen Lajitietokeskus. Laji.fi, tiedot tarkistettu 4.5.2023.

Ympäristökonsultointi Jynx Oy 2021. Salon Kirakanjärven ranta-asemakaava-alueen luontoselvitys. 11 s.

Suomen luonnonsuojeluliitto 2020. Liito-orava – tietoa lajista ja kartoituksesta. (https://www.sll.fi/app/uploads/2020/06/Liitis-kartoitusopas-A5-WEB-aukeamat.pdf